

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Навчально-науковий інститут оперативно-рятувальних сил
Кафедра психології діяльності в особливих умовах

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ГЕРОНТОПСИХОЛОГІЯ»

загальної (вибіркової) підготовки

за освітньо-професійною програмою «Екстремальна та кризова психологія»

підготовки бакалавра у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 053 «Психологія»

Рекомендовано кафедрою психології
діяльності в особливих умовах на 2025-2026
навчальний рік.

Протокол від «29» серпня 2025 року № 1

Силабус розроблений відповідно до Робочої програми навчальної
дисципліни «Геронтопсихологія»

2025 рік

Загальна інформація про дисципліну

1.Анотація дисципліни

Знання отримані під час вивчення навчальної дисципліни «Геронтопсихологія» сприяють засвоєнню закономірностей психічного розвитку людини в похилому віці, особливостей пізнавальної сфери осіб похилого віку, емоційно-мотиваційними змінами, особистісним та соціокультурним розвитком у старості, завершенням життєвого шляху людини, а також формуванню позитивного та етичного ставлення до людей похилого віку, допомагає подолати стереотипи та упередження (геронтофобію).

Даний курс передбачає теоретичне і практичне вивчення основних закономірностей геронтогенезу, закономірностей психічного розвитку людини в похилому віці; сучасних теорій старіння; факторів, що зумовлюють тривалість життя людини; особливостей Я-концепції людини в похилому віці; особливостей особистісного та соціокультурного розвитку у старості та періоду завершення життєвого шляху людини; психологічних проблем, пов'язаних з завершенням життя людини; вироблення базових практичних умінь і навичок щодо проведення діагностичної, профілактичної, консультаційної та корекційної робіт з людьми похилого віку; володіти навичками надання психологічної допомоги та проводити психологічні тренінги з подолання психологічних проблем у період старіння; критично оцінювати стан когнітивних, емоційних та вольових функцій людини у похилому віці; робити припущення щодо можливих причин вікових змін особистісної сфери людини.

Відмінною особливістю цього курсу є те, що на заняттях застосовується метод порівняльного аналізу психологічних феноменів, творче оперування засвоєними знаннями, розуміння перспектив розвитку сучасної психології діяльності, розвиток у здобувачів вищої освіти базових компетенцій психолога.

2.Інформація про науково-педагогічних працівників

Загальна інформація	Вовк Неля Павлівна, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах навчально-наукового інституту оперативного-рятувальних сил.
Контактна інформація	м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, кабінет 234. Номер телефону: 068 816 87 69
E-mail	vovk_nelia@nuczu.edu.ua
Наукові інтереси	Стосуються проблематики гарантування психологічної безпеки професійної діяльності та її психологічного забезпечення, захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій.

Професійні здібності	Організаційні та комунікативні якості; навички навчання та викладання; навички організації освітнього процесу та наукової діяльності; досвід проектної роботи.
Наукова діяльність за освітнім компонентом	Кандидат педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Співавтор 1 колективної монографії, 2 навчальних посібників, понад 40 наукових публікацій у вітчизняних та міжнародних виданнях, в тому числі періодичних наукових виданнях, які індексуються в міжнародних наукометричних базах Index Copernicus International та Scopus.

Загальна інформація	Руденко Ілона Миколаївна, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах, кандидат психологічних наук.
Контактна інформація	м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, кабінет № 234.
E-mail	rudenkoilona2912@gmail.com
Наукові інтереси	- психологія діяльності в особливих умовах; - психологія особистості; - нейропсихологія; - психотерапія, основи травмотерапії.
Професійні здібності	- навички навчання та викладання; написання наукових статей та посібників; організація та проведення наукових досліджень; проведення тренінгової та індивідуальної консультативної роботи.
Наукова діяльність за освітнім компонентом	Руденко І.М. Техніки стабілізації та відновлення ресурсу учасників освітньої взаємодії в умовах сьогодення: науково-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2025. 70с. Руденко І.М. Профілактика професійного вигорання як базова необхідність збереження ментального здоров'я педагогічних працівників: науково-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2024. 96 с. https://surl.li/jxurqy Руденко І.М. Психопрофілактика професійного вигорання педагогічних працівників в умовах сьогодення // Педагогічний вісник. 2024. №4. С. 29-31 https://surl.lt/tzvffio Руденко І.М. Психологічні техніки емоційної саморегуляції для учасників освітнього процесу в умовах НУШ: посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2022. 57с. https://surl.cc/xvdbfi

	Руденко І.М. Розвиток антистресового мислення як умова збереження фізичного та психічного здоров'я педагога // Педагогічний вісник. №4. 2022. С. 13-14. https://surl.it/vizqeh
--	--

3. Час та місце проведення занять з навчальної дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті Університету (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/timeTable/group>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру що п'ятниці з 15.00 до 16.00 в кабінеті № 234. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

4. Мета вивчення дисципліни

Мета вивчення дисципліни: сформувати у здобувачів вищої освіти системи знань концептуальних засад та закономірностей психічного розвитку людини в похилому віці, розуміння особливостей пізнавальної сфери осіб похилого віку та емоційно-мотиваційних змін, особливостей особистісного та соціокультурного розвитку у старості, завершення життєвого шляху людини.

5. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна, вечірня)	заочна (дистанційна)
Статус дисципліни	Вибіркова	
Навчальний рік	2025-2026	
Семестр	5	5
Обсяг дисципліни:		
в кредитах ЄКТС	4	4
загальна кількість годин	120	120
кількість модулів	1	1
Розподіл часу за навчальним планом (в годинах):		
лекції	18	2
практичні заняття	-	2
семінарські заняття	22	-
самостійна робота (годин)	80	116
індивідуальні завдання	на вибір	
Форма підсумкового контролю	залік	

6.Передумови для вивчення дисципліни

Пререквізити: анатомія нервової системи та фізіологія вищої нервової діяльності; вікова психологія; загальна психологія; психофізіологія.

Постреквізити: патологічна та клінічна психологія; психологія професійної деформації та деструкцій; соціально-психологічний тренінг; основи психокорекції та супервізії; основи соціально-психологічної реабілітації; атестаційний екзамен; виконання та захист кваліфікаційної роботи.

7.Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми «Екстремальна та кризова психологія» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

– досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	Абревіатура
Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	ПР 5
Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.	ПР 13
Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.	ПР 15
Організовувати та надавати невідкладну психологічну допомогу та підтримку особам, які постраждали унаслідок дії стрес-факторів в зоні надзвичайної ситуації.	ПР 21

– формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності	Абревіатура
Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	ЗК 2
Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.	ЗК 3
Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову, в т. ч. особам, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни).	СК 8
Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.	СК 9

8.Програма навчальної дисципліни

Теми навчальної дисципліни:

МОДУЛЬ 1. «ГЕРОНТОПСИХОЛОГІЯ»

МОДУЛЬ 1. Закономірності психічного розвитку в похилому віці

Тема 1. Методологічні основи геронтопсихології.

Література: [Баз.: 2, 5-8, 10. Доп.: 2, 4, 7, 15].

Тема 2. Старість і старіння як етап психічного розвитку людини.

Література: [Баз.: 1, 2, 4, 5, 8, 10. Доп.: 2, 4, 7, 12].

Тема 3. Особистість людини похилого віку.

Література: [Баз.: 1, 2, 4, 6, 9. Доп.: 2, 6, 7, 11, 12, 15, 19, 24].

Тема 4. Особливості емоційної сфери старої людини.

Література: [1-3, 8, 10. Доп.: 2, 5, 10, 16, 21].

МОДУЛЬ 2. Вікові особливості психіки в період старості. Психологічна допомога.

Тема 5. Когнітивний розвиток в період пізньої дорослості.

Література: [Баз.: 1, 2, 4, 6, 9. Доп.: 1, 2, 5, 9, 16, 19, 20, 24, 25].

Тема 6. Соціально-психологічні особливості психічного розвитку при старінні.

Література: [Баз.: 1, 2, 4, 6. Доп.: 2, 5, 6, 9, 11, 15, 19, 20, 21, 24].

Тема 7. Проблеми здоров'я та танатологія в старості.

Література: [Баз.: 1, 2, 4, 9. Доп.: 1, 5, 6, 9, 16, 20, 22-24].

Тема 8. Психологічна допомога в старості.

Література: [Баз.: 1, 4, 6, 9. Доп.: 1, 5, 13, 14, 20, 21, 23].

Тема 9. Наукові основи подовження активного довголіття дорослої особистості. Гендерні аспекти старіння.

Література: [Баз.: 1, 2, 4, 6. Доп.: 6, 7, 11, 12, 15, 19, 20, 24].

9.Розподіл дисциплін у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять (очна форма: денна, вечірня):

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин за формами навчання					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практ. заняття	семінар. заняття	самостійна робота*	Поточний контроль
МОДУЛЬ 1. ГЕРОНТОПСИХОЛОГІЯ						
Змістовий модуль 1. Змістовий модуль 1. Закономірності психічного розвитку в похилому віці						
Тема 1. Методологічні основи геронтопсихології	12	2	-	2	8	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 2. Старість і старіння як етап психічного розвитку людини.	14	2	-	2	10	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 3. Особистість людини похилого віку.	14	2	-	2	10	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання, СПП
Тема №4. Особливості емоційної сфери старої людини.	12	2	-	2	8	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання

<i>Разом за змістовим модулем 1.</i>	52	8	-	8	36	-
Змістовий модуль 2. Вікові особливості психіки в період старості. Психологічна допомога.						
Тема 5. Когнітивний розвиток в період пізньої дорослості	12	2	-	2	8	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання, НТК
Тема 6. Соціально-психологічні особливості психічного розвитку при старінні.	12	2	-	2	8	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 7. Проблеми здоров'я та танатологія в старості.	12	2	-	2	8	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 8. Психологічна допомога в старості.	12	2	-	2	8	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 9. Наукові основи подовження активного довголіття дорослої особистості. Гендерні аспекти старіння.	12	2	-	2	8	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
<i>Разом за змістовим модулем 2.</i>	60	10	-	10	40	-
Підсумкова модульна робота	4	-	-	2	2	письмові завдання
Залік	4	-	-	2	2	
Разом за модуль	120	18	-	22	80	-
ВСЬОГО	120	18	-	22	80	-

* Примітка: самостійна робота здійснюється за методичними рекомендаціями щодо організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Геронтопсихологія».

Розподіл дисциплін у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять (заочна форма: дистанційна)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин за формами навчання					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практ. заняття	семінар. заняття	самостійна робота*	Поточний контроль
МОДУЛЬ 1. ГЕРОНТОПСИХОЛОГІЯ						
Змістовий модуль 1. Змістовий модуль 1. Закономірності психічного розвитку в похилому віці						
Тема 1. Методологічні основи геронтопсихології	8	-	-	-	8	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 2. Старість і старіння як етап психічного розвитку людини.	12	2	-	-	10	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 3. Особистість людини похилого віку.	12	-	-	-	12	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання, СПП
Тема №4. Особливості емоційної сфери старої людини.	12	-	-	-	12	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання

<i>Разом за змістовим модулем 1.</i>	44	2	-	-	42	-
Змістовий модуль 2. Вікові особливості психіки в період старості. Психологічна допомога.						
Тема 5. Когнітивний розвиток в період пізньої дорослості	12	-	-	-	12	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання, НТК
Тема 6. Соціально-психологічні особливості психічного розвитку при старінні.	14	-	-	-	14	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 7. Проблеми здоров'я та танатологія в старості.	14	-	-	-	14	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 8. Психологічна допомога в старості.	12	-	-	-	12	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 9. Наукові основи продовження активного довголіття дорослої особистості. Гендерні аспекти старіння.	14	-	-	-	14	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
<i>Разом за змістовим модулем 2.</i>	66	-	-	-	66	-
Підсумкова модульна робота	4	-	-	-	4	письмові завдання
Залік	6	-		2	4	
Разом за модуль 1	120	2	-	2	116	-

* Примітка: самостійна робота здійснюється за методичними рекомендаціями щодо організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Геронтопсихологія».

10. Індивідуальні завдання.

Індивідуальні завдання можуть виконуватись здобувачами як під час аудиторних занять, так і під час самостійної роботи. Формами виконання індивідуальних завдань є: написання рефератів, есе, дайджесту, аналітичного огляду, аналізу практичних та проблемних ситуацій, підготовка результатів досліджень до виступу на конференції, тощо.

Тематика індивідуальних занять, що наведена у програмі є орієнтовною. Здобувачам надається право вільного вибору теми індивідуальної роботи, що повинна відповідати таким критеріям як: актуальність та відповідність завданням навчальної дисципліни.

Детальний опис форм, вимоги до виконання та критерії оцінювання індивідуальних завдань здобувачів викладені у методичних вказівках до виконання індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на кафедрі психології діяльності в особливих умовах.

Орієнтовна тематика індивідуальних завдань.

1. Тривалість людського життя в історичному ракурсі.
2. Проблема позбавлення життя людей похилого віку.

3. Умови та чинники довголіття.
4. Сучасні теорії старіння.
5. Етнічні особливості ейджизму.
6. Особливості пізнавальної сфери осіб передстаречого віку.
7. Особливості пізнавальної сфери осіб старечого віку.
8. Особливості пізнавальної сфери осіб післястаречого віку.
9. Особливості пізнавальної сфери осіб старезного віку.
- 10.Здобутки українських вчених-довгожителів.
- 11.Здобутки зарубіжних вчених-довгожителів.
- 12.Здобутки українських письменників-довгожителів.
- 13.Здобутки зарубіжних письменників-довгожителів.
- 14.Здобутки українських художників-довгожителів.
- 15.Здобутки зарубіжних художників-довгожителів.
- 16.Особливості емоційно-мотиваційної сфери осіб передстаречого віку.
- 17.Особливості емоційно-мотиваційної сфери осіб старечого віку.
- 18.Особливості емоційно-мотиваційної сфери осіб післястаречого віку.
- 19.Особливості Я-концепції осіб передстаречого віку.
- 20.Особливості Я-концепції осіб старечого віку.
- 21.Особливості Я-концепції осіб післястаречого віку.
- 22.Дисоціалізація особистості: її причини та наслідки.
- 23.Проблема самогубств та еутаназії в старечому віці.
- 24.Психологічна допомога в системі хосписів.
- 25.Феномен посмертних переживань.
- 26.Соціально-психологічний захист осіб похилого віку.
- 27.Помирання та смерть як психологічна проблема.
- 28.Поняття про танатологію.
- 29.Проблема страху смерті; чинники, що його зумовлюють.
- 30.Стадії процесу пристосування до думки про смерть.
- 31.Передсмертні та посмертні переживання.
- 32.Стадії передсмертних переживань.
- 33.Поняття про хосписи, історія виникнення.
- 34.Морально-етична проблема евтаназії, її різновиди.
- 35.Завдання розвитку людини у похилому віці.
- 36.Криза пізньої дорослості, її зміст та суть.
- 37.Зміни у самосвідомості літньої людини.
- 38.Основні завдання та складові Я-концепції у старості.
- 39.Особливості Я-концепції та умови її успішного розвитку в осіб похилого віку.
- 40.Рівень, адекватність та стійкість самооцінки.
- 41.Особливості темпераменту та характеру літньої людини.
- 42.Теорія дисоціалізації. Джерела дисоціалізації.
- 43.Фактори соціально-психологічної адаптації у похилому віці.
- 44.Типологія особистості людей похилого віку.
- 45.Особливості емоційності людини у старості. Стратегії емоційного старіння.
- 46.Переживання самотності літніми людьми. Психологічна допомога.
- 47.Фізичні, соціально-демографічні та психологічні чинники задоволеності життям у старості.

48. Емоційні проблеми виходу на пенсію.
49. Зміна потреб, мотивів і ціннісних орієнтацій у старості. Мотиваційні дефекти.
50. Мотивація сімейних відносин: подружні стосунки, стосунки з дітьми та онуками, з братами/сестрами.
51. Типи взаємодії батьків похилого віку з дорослими дітьми.
52. Старіння слухових відчуттів та сприймань. Форми втрати слуху: пресбіакузис і тиннітус.
53. Втрата зору в похилому віці. Пресбіопія, катаракта, глаукома. Старечий міоз.
54. Вікові зміни смакової, нюхової, тактильної, температурної, больової, вестибулярної та вібраційної чутливості.
55. Вікові зміни сприймання часу.
56. Особливості уваги, пам'яті та мовлення у похилому віці.
57. Зниження швидкості інтелектуальних операцій у старшому віці. Гіпотеза загального уповільнення. Феномен “останнього спаду” (термінального спаду).
58. Модель мудрості П. Балтеса.
59. Когнітивні властивості мудрості.
60. Об'єктивні та суб'єктивні фактори динаміки пізнавальних функцій у похилому віці. Теорія невикористання.
61. Коротка історія розвитку геронтології та геронтопсихології.
62. Поняття про “пірамідальне” та “прямокутне” суспільство.
63. Соціальні установки та стереотипи стосовно людей похилого віку.
64. Проблема ейджизму та геронтофобії.
65. Основні закономірності геронтогенезу.
66. Характеристика періодів життя людей похилого віку: передстаречий, старечий, післястаречий та старезний вік.
67. Максимальна та нормальна тривалість життя людини. Середня та ймовірна тривалість життя населення, фактори, що їх зумовлюють.
68. Поняття про старіння та старість.
69. Біологічне, патологічне та психологічне старіння.
70. Біологічні, соціальні та психологічні теорії старіння.

11. Форми та методи навчання і викладання

Вивчення навчальної дисципліни реалізується в таких формах: навчальні заняття за видами, виконання індивідуальних завдань, консультації, контрольні заходи, самостійна робота.

В навчальній дисципліні використовуються такі методи навчання і викладання:

- методи навчання за джерелами набуття знань: словесні методи навчання (лекція, пояснення, бесіда, інструктаж); наочні методи навчання (ілюстрація, демонстрація, спостереження); практичні методи навчання (практична робота);
- методи навчання за характером логіки пізнання: аналітичний; синтетичний; індуктивний; дедуктивний; традиційний;
- методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності тих, хто

навчається: проблемний виклад; частково-пошуковий; дослідницький;

- інноваційні методи навчання: робота з навчально-методичною літературою та відео метод; навчання з використанням технічних ресурсів; інтерактивні методи; методи організації навчального процесу, що формують соціальні навички;
- науково-дослідна робота;
- самостійна робота.

12. Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: диференційований залік, стандартизовані тести, наскрізні та командні проекти, аналітичні звіти, реферати, есе, презентація власних досліджень (тези доповідей), індивідуальні та групові завдання.

Перелік завдань для підготовки до заліку

1. Геронтопсихологія як наука.
2. Загальна характеристика старості як періоду психічного розвитку.
3. Сучасні уявлення про старість. Складність визначення процесу старіння.
4. Фізичні, соціальні та психологічні аспекти старіння.
5. Вікові психологічні завдання старості.
6. Причини старіння та вікові зміни, які відбуваються в психіці.
7. Періодизації пізнього віку.
8. Теорії старіння та старості.
9. Соціальні стереотипи відносно старості та їх вплив на процес старіння.
10. Соціальна ситуація розвитку у пізньому віці.
11. Провідна діяльність похилого віку.
12. Методи та методики геронтопсихологічних досліджень.
13. Загальна характеристика особистості старіючої та старої людини.
14. Дискусії стосовно ядра особистості в похилому віці.
15. Розуміння "адаптивного старіння" та "щасливої старості" в науці та в буденному житті.
16. Психологічні фактори, які обумовлюють збереження особистості в старості.
17. Ставлення людини до власного старіння як основа стабільності особистості.
18. Типології особистості в похилому віці.
19. Завдання розвитку особистості в період пізньої дорослості (за Е. Еріксоном).
20. Особливості мотиваційно-потребнісної сфери людини похилого віку.
21. Самосвідомість та самооцінка старіючої людини.
22. Поняття психологічного вітаукта.
23. Особливості емоційної сфери старіючої людини.
24. Домінуючі переживання пізнього віку та їх особливості.
25. Вікова депресія в старості.
26. Проблема суїциду людей похилого віку.
27. Переживання, пов'язані з думками про смерть.

28. Модель Е. Кюблер-Росс та її особливості в пізній період життя.
29. Горе, пов'язане зі втратою близьких в похилому віці.
30. Стрес та стресогенні фактори на пізніх етапах життя.
31. Особливості взаємин старої людини.
32. Переживання самотності в похилому віці.
33. Усвідомлення самоконтролю та почуття самотності в старості.
34. Подружні стосунки в похилому віці.
35. Роль бабусі та дідуса в сім'ї.
36. Працюючі пенсіонери. Особливості взаємин на роботі.
37. Вихід на пенсію: підготовка та пристосування до зміни статусу.
38. Загальна характеристика інтелекту людини похилого віку.
39. Механізми компенсації можливого зниження інтелектуальних функцій.
40. Зміни основних пізнавальних функцій в пізньому віці.
41. Психологічний зміст поняття "мудрість".
42. Специфіка віково-психологічного консультування в старості.
43. Форми сімейного консультування людей похилого віку.
44. Індивідуальне психологічне консультування старих людей.
45. Консультування та психотерапія людей похилого віку в критичних ситуаціях.
46. Старість та хвороба.
47. Смерть та помирання.
48. Альтернативні шляхи помирання.
49. Стадії пристосування до помирання.
50. Завершення повного життєвого циклу.

13. Критерії оцінювання

Оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України за 100-бальною шкалою.

14. Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль результатів навчання здобувачів освіти проводиться у формі: фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, практичних завдань на смузі психологічної підготовки, психолого-тренувальних та тренажерних комплексах, проєктної роботи тощо.

Підсумковий контроль проводиться у формі диференційованого заліку.

15. Розподіл балів, які отримують здобувачі очної форми, за результатами опанування навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якого є: залік

Розподіл балів											
Модуль 1											
Поточний контроль та самостійна робота									Індивідуальні завдання	Модульна контрольна робота	Сума балів
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	до 20	T.T. 1-9	100
до 5	до 5	до 5	до 5	до 5	до 5	до 5	до 5	до 10 (5+5)		до 30	

Розподіл балів, які отримують здобувачі заочної форми навчання, за результатами опанування навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якого є: залік

Розподіл балів												
Модуль 1												
Поточний контроль та самостійна робота									Індивідуальні завдання	Модульна контрольна робота	Залік	Сума балів
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	до 35	T.T. 1-9	30	100
-	до 5	-	-	-	-	-	-	-		до 30		

Примітка: за виконання творчих робіт з навчальної дисципліни здобувачу можуть нараховуватися додаткові, заохочувальні бали. Сума заохочувальних балів не має перевищувати 35. Максимально можлива сума підсумкової оцінки з дисципліни (з урахуванням додаткових заохочувальних балів) – 100 балів. Види творчих робіт та критерії щодо їх оцінювання наведені у методичних вказівках до виконання індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на кафедрі психології діяльності в особливих умовах (розділ «Оцінювання творчих робіт»).

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми освітнього процесу:

- поточне оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять;
- оцінка (бали) за індивідуальну роботу;
- оцінка (бали) за виконання творчих робіт;
- підсумковий модульний контроль успішності.

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському (практичному) занятті. Він передбачає оцінювання теоретичних знань та практичних умінь здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу).

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському занятті дисципліни здійснюється в діапазоні від 0 до 5 балів:

5 балів – завдання виконане, відповідь вірна, наведено переконливу аргументацію.

4 бали – завдання виконане, відповідь вірна, але обґрунтування відповіді недостатнє.

3 бали – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, допущені незначні помилки.

2 бали – завдання виконане частково, допущені значні помилки.

1 бал – завдання виконане на рівні окремих фрагментів.

0 балів – завдання не виконане.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання. При виконанні практичних завдань оцінюється вміння правильно підібрати психодіагностичний комплекс, технології психологічної допомоги та вміння їх застосовувати на практиці.

Підсумкова модульна робота є складовою підсумкового контролю і здійснюється шляхом проведення письмової контрольної роботи у межах залікового модулю дисципліни.

Кожен варіант модульної контрольної роботи складається з двох теоретичних та одного практичного завдання. Відповіді на поставленні завдання повинні відображати вільне володіння обсягом матеріалу, передбаченим програмою, зокрема, вміти застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання психологічних ситуацій тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Критерії оцінювання знань здобувачів очної форми навчання при виконанні модульної роботи.

Підсумкова модульна робота оцінюється в діапазоні від 0 до 30 балів: теоретичні завдання: вага одного правильно розв'язаного завдання становить 10 балів, максимальна кількість балів за правильне вирішення усіх теоретичних завдань становить 30 балів. При вирішенні даного завдання оцінюється глибина знань навчального матеріалу (до 7 балів); аргументованість відповіді (до 2 балів); чіткість та лаконічність відповіді (до 1 бала).

Критерії оцінювання знань здобувачів заочної форми навчання при виконанні модульної роботи.

Підсумкова модульна робота оцінюється в діапазоні від 0 до 30 балів: теоретичні завдання: вага одного правильно вирішеного теоретичного завдання становить 10 балів, максимальна кількість балів за правильне вирішення усіх теоретичних завдань становить 30 балів.

Підсумковий контроль успішності проводиться з метою оцінки результатів навчання та передбачає перевірку засвоєння здобувачами теоретичного та практичного матеріалу дисципліни, розвитку їх творчого мислення, набутих знань, умінь та навичок і їх застосування під час вирішення практичних завдань.

Зміст завдань підсумкового контролю формується відповідно до програми навчальної дисципліни, відповіді на які повинні відображати вільне володіння здобувачами обсягом матеріалу, передбаченим програмою, зокрема, вміти застосовувати його на практиці, оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

У разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших відповідних сигналів оповіщення іспит переривається та продовжується вже після відбою.

Критерії оцінювання знань здобувачів заочної форми навчання на підсумковому контролі у формі заліку (оцінюється від 0 до 30 балів):

30 балів – здобувач в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, глибоко та всебічно розкрив зміст поставлених завдань;

29-20 бали – здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, в основному розкрив зміст поставлених завдань. При наданні відповіді на деякі питання не вистачає достатньої глибини та аргументації, при цьому є несуттєві неточності та незначні помилки;

19-10 балів – здобувач в цілому володіє навчальним матеріалом, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки;

9-1 балів – здобувач частково володіє навчальним матеріалом, відповіді загальні, допущено при цьому суттєві помилки;

0 балів – здобувач не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту поставлених завдань.

У разі не згоди із результатом підсумкового контролю або порушенням процедури його проведення здобувач має право на їхнє оскарження. Порядок такого оскарження викладений у Положенні про організацію освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України.

Оцінювання самостійної роботи. Результати самостійної роботи спеціально не оцінюються, але виявляються під час діагностики знань з навчальної дисципліни. Навчальний матеріал дисципліни, засвоєний у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль, передбачений робочим навчальним планом, разом з іншим навчальним матеріалом дисципліни і оцінюється за критеріями відповідного підсумкового контролю.

Оцінювання індивідуальних завдань здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних занять, навчальних практик/практичних занять, контролюється під час модульного та підсумкового контролів. Оцінювання індивідуальних завдань під час вивчення дисципліни здобувачів: очної форми навчання здійснюється в діапазоні від 0 до 20 балів, заочної форми – від 0 до 35 балів, і залежать від форми виконання здобувачем індивідуального завдання, наприклад:

Реферат, доповідь: 3 бали – у роботі здобувачі правильно виокремили основні положення з різних джерел, логічно та структурно об'єднали їх, коротко проаналізували та зробили ґрунтовні узагальнюючі висновки. Дотримано усі вимоги щодо структурної побудови роботи. Робота містить список використаної літератури, що включає вітчизняні та іноземні літературні джерела;

2 бали – у роботі здобувачі в цілому правильно виокремили основні положення кожного з джерела, але не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків. Дотримано більшість вимог щодо структурної побудови роботи. Робота містить список використаної літератури, що складається лише з вітчизняних літературних джерел;

1 бал – у роботі здобувачі фрагментарно виокремили основні положення кожного з джерела, не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків. Не дотримано вимог щодо структурної побудови роботи. Список використаної літератури оформлений не вірно або відсутній;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недобросовісності.

Підготовка огляду певної наукової проблеми/аналізу ситуації:

5 балів – робота виконана у повному обсязі із чітким дотриманням визначеної структури. Робота містить ґрунтовний аналіз, висновки та рекомендації з порушеної проблеми;

4 бали – робота виконана у повному обсязі із дотриманням визначеної структури за виключенням деяких елементів. Робота містить аналіз, висновки та рекомендації з порушеної проблеми;

3 бали – робота виконана частково із дотриманням визначеної структури, що містить більшість необхідних елементів. Робота містить поверхневий аналіз, висновки та окремі рекомендації з порушеної проблеми;

2 бали – робота виконана частково. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, окремі висновки. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

1 бал – робота виконана на рівні окремих фрагментів. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, висновки зроблені не вірно. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недобросовісності.

Есе: 3 бали – здобувач створює оригінальний за думкою та оформленням письмовий твір відповідно до навчальної ситуації; повно, вичерпно висвітлює тему; вправно формулює тезу; аналізує різні погляди на той самий предмет, наводить доречні аргументи, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв’язання певних психологічних проблем; приклади переконливі, конкретизовані; цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу); висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів;

2 бали – здобувач самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст; формулює тезу, що відповідає запропонованій темі; загалом розкриває тему, висловлює основну думку; наводить доречні аргументи; висновок відповідає запропонованій темі; у роботі виявлені недоліки за двома показниками: тезу чітко не сформульовано, відсутність виразної особистісної позиції, належної її аргументації;

1 бал – побудований текст характеризується фрагментарністю; сформульована теза не відповідає запропонованій темі; наведені аргументи не є доречними; прикладів немає або вони не є доречними;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недобросовісності.

16.Перелік завдань для підготовки до модульного контролю знань

1. Геронтопсихологія як наука.
2. Загальна характеристика старості як періоду психічного розвитку.
3. Сучасні уявлення про старість. Складність визначення процесу старіння.
4. Фізичні, соціальні та психологічні аспекти старіння.
5. Вікові психологічні завдання старості.
6. Причини старіння та вікові зміни, які відбуваються в психіці.
7. Періодизації пізнього віку.
8. Теорії старіння та старості.
9. Соціальні стереотипи відносно старості та їх вплив на процес старіння.
10. Соціальна ситуація розвитку у пізньому віці.
11. Провідна діяльність похилого віку.
12. Методи та методики геронтопсихологічних досліджень.
13. Загальна характеристика особистості старіючої та старої людини.

14. Дискусії стосовно ядра особистості в похилому віці.
15. Розуміння "адаптивного старіння" та "щасливої старості" в науці та в буденному житті.
16. Психологічні фактори, які обумовлюють збереження особистості в старості.
17. Ставлення людини до власного старіння як основа стабільності особистості.
18. Типології особистості в похилому віці.
19. Завдання розвитку особистості в період пізньої дорослості (за Е. Еріксоном).
20. Особливості мотиваційно-потребнісної сфери людини похилого віку.
21. Самосвідомість та самооцінка старіючої людини.
22. Поняття психологічного вітаукта.
23. Особливості емоційної сфери старіючої людини.
24. Домінуючі переживання пізнього віку та їх особливості.
25. Вікова депресія в старості.
26. Проблема суїциду людей похилого віку.
27. Переживання, пов'язані з думками про смерть.
28. Модель Е. Кюблер-Росс та її особливості в пізній період життя.
29. Горе, пов'язане зі втратою близьких в похилому віці.
30. Стрес та стресогенні фактори на пізніх етапах життя.
31. Особливості взаємин старої людини.
32. Переживання самотності в похилому віці.
33. Усвідомлення самоконтролю та почуття самотності в старості.
34. Подружні стосунки в похилому віці.
35. Роль бабусі та дідуся в сім'ї.
36. Працюючі пенсіонери. Особливості взаємин на роботі.
37. Вихід на пенсію: підготовка та пристосування до зміни статусу.
38. Загальна характеристика інтелекту людини похилого віку.
39. Механізми компенсації можливого зниження інтелектуальних функцій.
40. Зміни основних пізнавальних функцій в пізньому віці.
41. Психологічний зміст поняття "мудрість".
42. Специфіка віково-психологічного консультування в старості.
43. Форми сімейного консультування людей похилого віку.
44. Індивідуальне психологічне консультування старих людей.
45. Консультування та психотерапія людей похилого віку в критичних ситуаціях.
46. Старість та хвороба.
47. Смерть та помирання.
48. Альтернативні шляхи помирання.
49. Стадії пристосування до помирання.
50. Завершення повного життєвого циклу.

17. Політика викладання навчальної дисципліни

1. Активна участь в обговоренні навчальних завдань, попередня підготовка до семінарських та практичних занять за рекомендованою літературою, якісне і своєчасне виконання завдань.
2. Беззастережне дотримання під час занять правил безпеки, вимог охорони праці, санітарно-гігієнічних норм та протиепідемічних заходів.
3. Сумлінне виконання розкладу занять з навчальної дисципліни (здобувачі

освіти, які запізналися на заняття, до заняття не допускаються).

4. Здобувачі освіти мають право на визнання результатів навчання з дисципліни, набутих у неформальній та/або інформальній освіті.

5. Здобувачі освіти мають право на оскарження результатів підсумкового контролю з дисципліни або процедури його проведення.

6. Здобувачі освіти мають право на самостійний вибір форм і проблематики індивідуальних завдань.

7. При виконанні індивідуальної роботи здобувачі освіти зобов'язані дотримуватись політики академічної доброчесності. У разі виявлення фактів порушення політики здобувачі несуть персональну відповідальність згідно із законодавством України та нормативними документа НУЦЗ України.

18. Рекомендовані джерела інформації

Нормативні документи

1. Стандарт вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 565 (зі змінами).

2. Освітньо-професійна програма «Екстремальна та кризова психологія» для підготовки бакалавра в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія». Черкаси: НУЦЗ України.

Базова література

1.Бочелюк В.Й., Черепехіна О.А. Геронтопсихологія: навч.пос. – К.: КНТ, 2022. – 436 с.

2.Горецька О. В. Геронтопсихологія : навчальний посібник для студентів спеціальності 053 Психологія / Олена Горецька. – Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2017. – 210 с. <https://dspace.bdpiu.org.ua/items/445bb98b-1ea2-4008-b5eb-260037ff128f>

3.Долинська Л.В., Співак Л. М. Геронтопсихологія: Практикум. Хрестоматія: Навч. посібн. К.: Каравела, 2014. 244 с.

4.Кришталь М. А., Спіркіна О. О., Фомич М. В. Вікова психологія та геронтопсихологія: курс лекцій. - Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. – 343 с.

<http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/21631?locale=en>

5.Помиткін Е.О., Рибалка В.В. Геронтопсихологія навчання особистості похилого віку: пос. Київ: ІПОД ім. Івана Зязюна НАПН України, 2020. 150 с.

6.Ушакова І.М. Вікова та геронтопсихологія. Х.: НУЦЗУ, 2016. 123 с.

7.Ушакова І. Геронтопсихологія. Підручник. Х.: НУЦЗУ, 2014. 236 с. <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/1245>

8.Фомич М.В., Кришталь М.А., Мохнар Л.І., Дячкова О.М., Чередниченко Т.В. Сучасні форми та методи роботи психолога в кабінеті психологічного розвантаження персоналу ДСНС України: монографія. Черкаси: видавець Вовчок

О.Ю., 2023. 198 с. [Електронний варіант]. Режим доступу:
<http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/.pdf>

Допоміжна література

1. Богдан, Т. В. (2022). Особливості пізнавальних процесів у людей похилого віку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (4), 33-36. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.4.6>
2. Бочелюк В. Й., Черепехіна О.А. Геронтопсихологія: навч. посіб. Київ, 2014. 436 с.
3. Довбій Т.Ю., Лебедева С.Ю., Попов В.М. Професійна самотність та її корекція у рятувальників ДСНС України : моногр. Харків : НУЦЗУ, 2015. 164 с.
4. Дзюба Т.М., Коваленко О.Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навчальний посібник; за ред. В.Ф. Моргуна. Київ: Вид. ДІМ «Слово», 2013. 264 с.
5. Долинська Л.В., Співак Л.М. Геронтопсихологія: Практикум. Хрестоматія: Навч. посібн. Київ: Каравелла, 2012. 240 с.
6. Дочинець Мирослав. Многії літа. Благії літа. Заповіти 104річного карпатського мудреця — як жити довго в здоров'ї, щасті і радості. Мукачєво: Карпатська вежа, 2017. 148 с.
7. Коваленко О., Лук'янова Л., Помиткін Е., Московець Л. Психологія людей літнього віку. Навч. посібн. / Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ : Вид-во ТОВ «Геопринт». 2021. 288 с.
8. Кодекс цивільного захисту України : закон України, 02.10.2012 р., № 5403-VI. URL: <http://surl.li/fiacab>.
9. Міщиха Л.П. Творчий потенціал особистості у період пізньої дорослості: монографія. ІваноФранківськ: Місто НВ, 2014. 400 с.
10. Наказ МВС України від 31.08.2017, № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій». URL: <https://cutt.ly/ITk0vqW>.
11. Психолого-корекційний практикум травм війни : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 396 с.
12. Помиткін Е.О., Рибалка В.В. Геронтопсихологія навчання особистості похилого віку: посіб. / Помиткін Е.О., Рибалка В.В.; за ред. Рибалки В.В. — К.: Талком, 2020. — 184 с.
13. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості: Монографія. Київ: Наш час, 2005. 280 с.
14. Сабліна Н. Життя після втрати. Психологічне консультування складних запитів: горе та втрата: навч.-терапевт. посіб. Вінниця, 2024. 120 с.
15. Психологічне консультування людей похилого віку Вісник ХДПУ ім. Г.С. Сковороди. Психологія.- Харків: ХНПУ, 2007
16. Щотка О.П. Психологія дорослої людини: Психологічний практикум. Ніжин: Видавництво НДПУ ім. М.Гоголя, 2004. 113 с.
17. Юр'єва Л.М., Мамчур О.Й., Огоренко В.В., Єрчкова Н.О. Кризові стани в сучасних умовах: діагностика, корекція та профілактика. Київ : Видавництво ТОВ «Галерея Принт», 2017. 174 с.

Інформаційні ресурси

1. Горещька О. В. Геронтопсихологія : навчальний посібник для студентів спеціальності 053 Психологія / Олена Горещька. – Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2017. – 210 с. [Електронний варіант]. Режим доступу: <https://dspace.bdpi.org.ua/items/445bb98b-1ea2-4008-b5eb-260037ff128f>
2. Дзюба Т.М., Коваленко О.Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології. [Електронний варіант]. Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/5250>
3. Коваленко О., Лук'янова Л., Помиткін Е., Московець Л. Психологія людей літнього віку. Навч. посібн. / Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ : Вид-во ТОВ «Геопринт». 2021. 288 с. [Електронний варіант]. Режим доступу: https://ipood.com.ua/data/project_NFDU/posibnyk_2021.pdf
4. Наказ МВС України від 31.08.2017, № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій». URL: <https://cutt.ly/ITk0vqW>
5. Ушакова І.М. Вікова психологія. Курс лекцій. [Електронний варіант] Харків: НУЦЗУ, 2016. [Електронний варіант]. Режим доступу: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/494>
6. Ушакова І.М. Геронтопсихологія. Підручник. [Електронний варіант]. Режим доступу: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/1245>

Розробники:

доцент кафедри психології
діяльності в особливих умовах
кандидат педагогічних наук, доцент

Неля БОБК

доцент кафедри психології
діяльності в особливих умовах
кандидат психологічних наук

Ілона РУДЕНКО